

НАРОДНА ЛЯЛЬКА-МОТАНКА ЯК ПОТУЖНИЙ ЕСТЕТИКО- ВИХОВНИЙ ФАКТОР

Вагомим фактором естетичного виховання є народна лялька-мотанка – джерело народної культури, що за словами відомого дослідника народної іграшки О. Найдена, є витвором народного мистецтва, «який потребує вивчення, певного аналізу, творчого наслідування, повторення. Таке ставлення до народної іграшки сприятиме її збереженню і духовному збагаченню дитини. Народна іграшка в сім'ї, дитячому садку, різних гуртках повинна не витіснити сучасну іграшку, не замінити її, а існувати поруч з нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка» [3, С. 6]. Увесь потенціал народної іграшки може бути залучений до формування й розвитку людської особистості.

Народна іграшка як культурний феномен і об'єкт виховання в усі часи привертала увагу етнологів, педагогів, мистецтвознавців. Поглиблення інтересу до народної іграшки відбувається наприкінці ХІХ ст., що пов'язано з дослідженнями М. Зарецького, В. Бабенка, О. Прусевича, В. Шухевича. На початку ХХ ст. значну увагу народній іграшці приділили Марко Грушевський, Х. Вовк, Н. Заглада, Л. Шульгіна, Ю. Самарін. На сторінках періодики першої половини ХХ ст. з'являлися статті про виховний потенціал народної іграшки С. Русової, І. Старчука, Я. Музики. Вагомий внесок у дослідження народної іграшки у другій половині ХХ ст. здійснили О. Найден, М. Станкевич, Л. Герус тощо.

Доцільно ширше розглянути побутування народної ляльки в українській родині, зокрема і через призму історії. Як свідчить Н. Заглада у праці «Побут селянської дитини», ляльок «роблять звичайно старші (сестри, мама, дядина, баба). «Куклами» гуляють, удаючись до них, наче живих – зодягають їх, годують тощо. Ляльки роблять різну в господарстві роботу (пораються в хаті,

палять у печі, годують худобу, перуть, жнуть, тощо). До того ж діти вибирають для своїх ляльок, потрібні їм до зазначеної праці, різноманітні речі» [2, с. 118].

В усі часи через ляльку дитина пізнавала світ, у неї формувалися трудові навички, естетичні смаки, розвивалися творчі здібності, найкращі моральні чесноти.

Споконвіку в Україні виготовляли ляльки з шматків тканини від старого одягу, або з тих, що залишалися від шиття нового. Як свідчать респонденти, опитані під час пошукової фольклорно-етнографічної діяльності, на Східному Поділлі, як і по всій Україні, були поширені шиті і вузлові ляльки. Вузлові ляльки виробляли намотуванням та прив'язуванням тканини. Спочатку виготовлялася голова – у клаптик білої тканини накладалося ганчір'я і перев'язувалося ниткою, надаючи йому округлої форми.

Реципієнти, опитані Ніною Заглагою, так розповідали про процес виготовлення ляльки: «Кукла робиться так, спершого разу беру робить голову: узять тряпок, туго їх змотать і зв'язать коло шиї голову лентою, а тоді платком крізь голову підв'язують. Як голову зробила, то від голови наче висять тряпки, до них пришиваєм руки, а тоді шиємо спідницю із нагрудником, спідницю лентою обложують (внизу), а тоді надівають на куклу кофточку з гапличками та петельками. Шиємо ще фартухи, одягаємо і підпиризуем, і кукла готова» [2, С. 118-119]. Потім їй пришивали косу з ниток, а іноді чіпляли волосся, яке бабуся збирала з гребінця (древній звичай ховати волосся за люстерцем «лялі на косу»). Голови ляльок залишали чистими або нитками чи фарбою позначали на них хрести, риси обличчя.

Наявність хреста, що є давнім язичницьким знаком і пов'язаний із солярним культом, свідчить, на думку дослідників, про обрядово-магічну функцію ляльки – зображення божества у минулому [1, с. 228].

Ляльок цих берегли. Коли дівчина виростала і сама ставала мамою, то передавала їх своїм донькам. Ляльки з тканини «жили» у кожній сім'ї, а в деяких родинах їх було до ста. Діти починали робити ляльки власноруч приблизно з п'яти років.

Народна лялька містить у собі і передає наступним поколінням інформацію про основні принципи життєдіяльності українців, особливості ментальності і національного характеру рідного етносу.

Отже, щоб зберегти і впровадити кращі зразки традиційної іграшки в дитячий побут, потрібно допомогти дитині побудувати світ гри, познайомити її не тільки із сучасними, а і з народними українськими іграшками. Тому дуже корисним є виготовлення ляльок разом з малечою. Така діяльність сприяє розвитку практичних умінь і навичок (робота з різними матеріалами: тканина, нитки, глина) художньо-естетичних смаків (вміння добирати гармонійні кольори і відтінки, максимально відтворити деталі одягу і риси обличчя ляльки), формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герус Л. Українська народна іграшка / Л. Герус. – Львів. – 2004. – 261 с.
2. Заглада Н. Побут селянської дитини: Матеріали до монографії с. Старолісся / Н. Заглада. – К., 1929. – 180 с.
3. Найден О.С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості / О.С. Найден. – К. : АртЕк, 1999. – 256 с.
4. Сивачук Н. Український дитячий фольклор : Підручник. / Н. Сивачук – К. : Деміур, 2003. – 288 с.